

KOEHERDER EN VOLBLOED BIOLOOG

Bouwe met Loks

Wanneer ik over de drempel van de deur naar binnen stap, waan ik mij abrupt in de tijd teruggezet. De schuur waar eens enkele koeien hun winters sleten, is in een "oudheidskamer" herschapen. Overal, hangend, staand of liggend, gebruiksvoorwerpen, elk met een eigen verhaal. En dan ook nog heel wat jutgoed door de zee op het strand geworpen. Hoog boven mij bijvoorbeeld een krasse mast van een zeilschip, die op zijn oude dag als dwarsbalk het dak

mee helpt dragen. Daar enkele andere masten die schuin leunend tegen jongere planken stil voor zich uit mijmeren. Met volle teugen snuif ik de geuren van het verleden op. Al die verhalen bij elkaar, zij doen mij duizelen, brengen mij welhaast in vervoering. Hier in dit huis, de vroegere boerderij, woonde jaren lang hun oom Jacob. Uit respect en een groot eigen gevoel voor traditie heeft de neef dit alles om mij heen in tact gehouden.

Ik praat met Foppe (48) en Marijke (46) over hun vader **Bouwe Hoekstra**, de laatste koeherder op het eiland, natuurminnaar en volbloed bioloog. In de meimaand van 1982 overleed hij, 67 jaar, jong nog. Temidden van familieleden ligt hij aan de wadkant van de kerk begraven. Een brok natuursteen met, op uitdrukkelijk eigen verzoek, enkel zijn voornaam en jaar van geboorte en sterven, wijzen zijn laatste rustplaats aan.

Als opwarmer voor het gesprek bekijken wij twee dozen vol foto's over vroeger. De bedoeling is zij ooit nog eens in te plakken. Een neef bewoonde al een boerderij op het eiland. Toen er weer één, nu op de Heereweg, vrij kwam en de graaf uitzag naar een nieuwe

pachter, hoefde grootvader Eelke zich niet lang te bedenken.

Hij pakte in 1915 zijn boeltje, laadde dit alles op een wagen, verliet zijn woonplaats Koudum en ging met vrouw, kinderen en drie koeien op reis richting Schiermonnikoog. (inschr. 07-05-1915) Drie dagen waren zij onderweg. Bouwe was 1½ jaar toen zij de overtocht maakten.

Drie broers kreeg hij en twee zusters. Zijn broer Jotje, die op de Badweg een winkeltje met opgezette vogels - een soort vogelmuseum - had en foto's ontwikkelde emigreerde na de tweede wereldoorlog naar Canada.

Toen hun grootvader op gevorderde leeftijd kwam, zegde de graaf hem de pacht op. Hij had een andere pachter van de wal op het oog, die jonger en blijkbaar ook meer geld had. Het betekende dat zij de boerderij moesten verlaten en naar het dorp verhuisden. Eerst in het laatste huis op de Langestreek om de oost. Later verhuisden de grootouders en broer Jacob naar de plek waar nu dit gesprek plaats heeft. Bouwe trouwde in 1941. Met zijn vrouw kwam hij aan de Noorderstreek te wonen. Hier bracht Eelke, hun oudste ~oon, zijn eerste levensjaren door. Al vrij spoedig verhuisden zij echter naar de Reeweg. Daar zijn mijn beide gesprekspartners geboren.

Al meteen in zijn trouwjaar was Bouwe als koeherder in dienst van de graaf gekomen. Na de oorlog zou dat de Domeinen worden. Hij volgde Hermanus Wielema op die deze functie maar liefst 25 jaar met grote ijver en trouw had uitgeoefend. Als het aan Bouwe had gelegen, zou hij zelf deze mijlpaal in tijd ruimschoots overschreden hebben. Door veranderde opvattingen over juist natuurbeheer, moest hij echter dit werk na zo'n 20 jaar opgeven. Maar daarover verder op.

Wat hield dit koehederschap nu eigenlijk in? Tot het begin van de jaren zestig was het de gewoonte dat elk jaar in de maand mei een paar honderd - het waren er soms wel eens zo'n vier honderd - pinken per vrachtboot de tocht over zee naar het eiland maakten. Tijdens de zomermaanden verbleef dit jongvee in het kweldergebied en het was de koeherder die deze beesten dan in het gareel moest houden. Voor het grazen vingen de graaf en later de Domeinen zo'n 34 gulden per pink. Vroeg in mei verhuisde Bouwe alvast naar de herdershut. Deze hut staat er nog steeds en is bij het biologen-laboratorium van de rijksuniversiteit van Groningen te vinden. In de hut was geen kachel, enkel een petroleumstelletje. In het begin van de jaren vijftig is de hut verbouwd. Maar ook toen was de beschikbare ruimte beperkt - een

slaapkamertje, een woonkamer, een keukentje en een hok. Het was met elkaar nauwelijks op een gezin met drie kinderen ingesteld. Eind mei of begin juni volgde namelijk de rest van het gezin. Allen bleven daar dan tot begin september. Hun huis aan de Reeweg werd in deze maanden aan badgasten verhuurd. Buiten de vakanties betekende dit verblijf voor de - drie - kinderen elke dag met de fiets heen en terug naar het dorp, naar de lagere school aan de Badweg. Tussen de middag bleven zij alleen in het klaslokaal over of mochten zij soms wel eens bij de meester thuis hun brood opeten.

Bouwe was elke dag vroeg op en maakte meestal dagen van 5.00 uur 's morgens tot 22.00 uur 's avonds. En nog zei hij geregeld tijd te kort te komen. Naast het koehederschap dreef hij namelijk daar ook een eigen boerenbedrijfje. Hij begon 's morgens altijd met het melken van een paar eigen koeien en het verzorgen van enkele kalveren, die hij rond de hut had lopen. De melk ging in bussen en die moesten op tijd bij de afslag naar de kooiboerderij aan de weg staan om door de melkrijder meegenomen te worden. Naast dit vee had Bouwe kippen, soms ook een varken. Wanneer dat vet gemest was, ging het op transport naar het dorp, naar slagerij Kees de Vries op de Middenstreek. Groente kwam uit de eigen tuin. Voor de rest van de levensmiddelen moesten de Hoekstra's met de fiets naar het dorp. Een uitzondering was de bakker, die bracht zijn brood nog zelf aan huis.

Nadat hij zijn eigen vee had verzorgd waren de pinken aan de beurt. Deze stonden 's nachts op binnendijks land, achter de kooiplaats, aan de zuidkant. Op dat stuk land stonden eerst

nog houten troggen. Later, toen de waterleiding op het eiland een feit was, kwamen er 10 waterputten te staan. Dat waren ronde betonnen bakken, in drie rijen van drie, die samen op een grotere toevoerbak aangesloten waren. Het eerst wat Bouwe dan 's morgens voor de pinken deed was het dubbele hek op de dijk openzetten, zodat het jongvee massaal over het kweldergebied naar buiten kon uitzwermen. Het graasgebied strekte zich uit tot de eerste slenk achter het baken op de Kobbeduinen. Om die grens te markeren is het pad ten oosten van de Kobbeduinen naar hem vernoemd. Meestal bleven de pinken echter binnen het gebied tot het baken. Dat had ook zijn reden, de begroeiing om de Kobbeduinen was toen nog gering. Het jongvee vond daar dan ook minder van zijn gading. Overdag moest Bouwe erop letten dat de pinken er niet vandoor gingen, bijvoorbeeld in de richting van de stuifduinen en het noordzeestrand liepen of door de slenk of over het wad de wijde wereld introkken, aan het zwerven gingen. Wanneer het jongvee iets zou overkomen zou hij hiervoor immers aansprakelijk worden gesteld. Hoe hield Bouwe nu al die pinken in de gaten? Hij hoefde niet de hele dag met het jongvee op te trekken. Het bleek voldoende om dagelijks regelmatig over de dijk te turen. Schuin tegen de herdershut stond een lange ladder opgesteld. Hij klom erop en kon vandaar met een verrekijker het hele graasgebied glashelder overzien. Bleek een pink toch haar eigen weg te gaan en ondanks haar watervrees, de slenk te trotseren en buiten bereik te geraken, dan ging hij er vaak zelf met zijn hond Loks, later Vita en nog weer later Maleet, op af of stuurde één van zijn kinderen. Overdag verzorgde hij voor geïnteresseerden ook wel excursies op de kwelders. Hij leefde dicht bij de natuur, met alles wat daar groeide en bloeide. Met veel liefde kon hij er over vertellen. Na het verzorgen van zijn eigen vee moesten de pinken 's avonds weer bij elkaar gedreven worden naar hun slaappleats, binnendijks. Meestal kwamen zij uit zichzelf al. Zij konden 's nachts niet alleen in het buitengaandse kweldergebied blijven. Toezicht was immers dan niet meer goed mogelijk en juist dan was de kans groot dat de pinken aan de zwier gingen. Was het jongvee eenmaal binnen, dan was het tijd voor de twee stieren om hun bevruchtende werk bij zogeheten tochtige pinken te verrichten. Beide dieren stonden namelijk met een ring door hun neus en aan de ketting de hele dag rond de herdershut op dat moment te wachten. Ook die activiteit vereiste uiteraard zijn aandacht en begeleiding.

Maar, eind september gingen de pinken terug naar de overkant en kreeg Bouwe de handen vrij om tot het voorjaar ander werk te doen. Dat was er volop. In de herfst was het altijd konijnen delven. Om namelijk te voorkomen dat sommige duinen ~~niet~~ ondergraven werden, kreeg Bouwe via de jachtopziener van het zogeheten jachtgezelschap de opdracht om de hollen van konijnen in de duinen uit te graven. Dat dit niet geheel ongevaarlijk was, heeft hij namelijk zelf eens ervaren. Hij had namelijk zo diep gegraven dat het zand ging schuiven en hij er zelf onder bedolven raakte. Een maat, waarmee hij dit werk deed, kon hem nog net op tijd bevrijden. De opdracht was om de konijnen te vangen en met een klap in de nek te doden. De hollen werden dan met zand dicht gegooid en de konijnen zelf werden verkocht.

In dienst van Domeinen was hij niet alleen koeherder, maar buiten het graasseizoen hielp hij ook met het aanleggen van schelpenpaden dwars doot de dennebossen heen. Hij hielp ook met het aanleggen van riolering op het eiland. En dat was nog niet alles. Op de electriciteitscentrale, nu bezoekerscentrum, zat hij in de nachtdienst. Bouwe moest daar het functioneren van de motoren in de gaten houden, stroomuitval voorkomen en - wanneer dat nodig was - op zwaardere of lichtere motoren overschakelen. Daarnaast bleef hij ook de rest van het jaar eigen boer en had hij in de winter zijn - drie - koeien bij zijn broer Jacob in het dorp op stal staan. Maar dat duurde niet lang meer. Er kwamen andere tijden. Zijn broer Jacob kwam als dorpsboer onder de sanering te vallen. Met als gevolg dat ook de drie koeien moesten verdwijnen.

Over zijn liefde voor bloemen en planten heb ik het dan nog niet gehad. Van Gerrit Visser, kapper en schilder en verre nazaat van de Stachouwers, die eens heren en dames van het eiland waren, had hij een flink stuk grond ten zuiden van het Kerkelaantje op de kop kunnen tikken. (15-08-1957) Op een deel van die grond ging Bouwe, naast groenten, planten en

snijbloemen kweken en verkopen. De rest van de grond was als weiland in gebruik. Daarop hield hij zijn koeien en liep een paard. Een bloemenwinkeltje had hij niet, maar bij de achterdeur van zijn huis kon je altijd terecht. Met een kist achterop de fiets kon je hem regelmatig door het dorp zien rijden. Dan ging hij bij zijn vaste klanten langs. Hij vond het telkens weer een grote eer wanneer een aanstaand bruidspaar bij hem hun trouwboeket kwam samenstellen en kopen.

Met zijn grond had het gemeentebestuur echter een andere bestemming voor ogen. Het aantal huizen op het eiland, bleek evenals nu, niet voldoende om de bevolking te huisvesten. Uitbreiding leek onvermijdelijk. Die kwam er, ook op de grond van Bouwe. Deze nieuwbouw zou later Nieuw Dokkum gaan heten en die naam heeft deze wijk nog steeds.

Bouwe ging met de verkoop accoord. (02-08-1968) Op één voorwaarde echter, dat hij voor tien jaar een deel hiervan voor zijn bloemenhandel zou mogen houden. Met het toenmalige gemeentebestuur was daarover te praten en Bouwe behield dit stuk grond. Tenminste, voor de afgesproken tijd.

Door de verkoop van de rest van de grond was hij in staat om een huis aan de Oostereeweg te laten zetten. Daar heeft hij de laatste tien jaar van zijn leven gewoond. Toen die tijd om was - in het begin van de jaren tachtig - kwam burgemeester Eenhoorn langs om met hem over de toekomst van het stuk grond te praten. Er was een plan om ook op dit stukje grond huizen te zetten. Bouwe was toen al ernstig ziek. Van een afgerond gesprek kwam niks meer. De huizen zijn er niet gekomen.

De bloemenzee is er al lang niet meer. De grond is vergrasd, her en der van bomen voorzien en ligt achter de Riich, aan de oostkant. Als eerbetoon aan hun Bouwe, wordt dit stuk grond door de eilanders nog steeds Bouwe's tieun genoemd.

Bouwe heeft heel wat in zijn leven moeten verstouwen. Zijn vrouw overleed, nog geen veertig, in 1951. Hij bleef met drie jonge kinderen achter. Verlies, maar dan van een andere orde, was ook het kwijtraken van zijn boerewerk. Zijn bloemenhandel kon hij slechts beperkt voortzetten. Een groot verlies was ook het feit dat al veel eerder, in het begin van de jaren zestig, de functie van koeherder werd opgeheven. Biologen en ook Domeinen waren er toen namelijk van overtuigd geraakt dat het laten grazen van zoveel pinken op de kwelders zeer nadelig voor de flora was. Op grond van zijn dagelijkse observatie beweerde Bouwe juist het tegendeel. Naar hem werd wel geluisterd, maar vervolgens anders gehandeld. Tegenover zoveel deskundigen was hij geen partij. Hij trok aan het kortste eind. De pinken verdwenen in de herfst voorgoed naar de overkant.

Het koehederschap, het was zijn leven, zijn vrijheid. Het moeten opgeven van deze functie viel hem dan ook zwaar. Het sneed dwars door zijn ziel heen. Tussen Bouwe en de biologen is het niet meer

goed gekomen. En dan te bedenken dat hij achteraf gelijk heeft gekregen.

In het kader van de nationaal park-gedachte loopt het jongvee, nu alleen nog van de eilander boeren, weer volop in het kweldergebied voor de Kobbeduinen. De huidige biologen juichen dit toe met het argument dat dit goed is voor de verscheidenheid aan planten. Het kan verkeren.

Met grote genegenheid denken mijn gesprekspartners aan hun vader terug. Hij was een rustige, bescheiden en teruggetrokken man. Ruim van hart was Bouwe, er kon altijd veel bij hem. Door zijn werk op de kwelders en zijn bloemen kreeg hij contacten met veel mensen. Hij genoot er intens van. Door tegenslagen een knokker en boven alles diep gelovig. Hij was stapelgek op zijn kinderen, op kinderen in het algemeen. Zijn leven was werken. Op vakantie gaan, was er niet bij. Op de grafsteen van zijn broer Jacob staat de zin: " In eenvoud geleefd en gestorven". Een betere typering, ook voor Bouwe, is er niet.

Arend J .Maris.